

Koolist tööle, lapsest lapsevanemaks

Marti Taru

Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudi teadur

Üleminek haridussüsteemist tööturule ning kasvuperest lahkumine ja oma iseseisva pere loomine on nooruse kui eluetapi määratlemise kesksed tunnused.

Euroopas on noorust lapsepõlvest ja täiskasvanueast eristuva eluperioodina käsitletud 18. sajandist. Noorus kui omaette eluetapp lapsepõlve ja täiskasvanuea vahel ning lastest ja täiskasvanutest eristuv sotsiaalne kategooria kujunes koos haridussüsteemi arenguga.

Kooliskäimine vähendas tavapärasest kodumajapidamise rolli noortele eluks vajalike oskuste andmisel ning lõi eeldused noore ja tema pere vaheliste sidemete nõrgenemiseks ning noorte kui iseseisva sotsiaalse kategooria tekkeks.

Hariduse omandamine oli kujunevas tööstusühiskonnas vajalik parema töökoha saamiseks, mis omakorda tagas majandusliku kindlustatuse. Püsiv sissetulek võimaldas perekonda luua ja järeltulijaid kasvatada. Seega sai haridustee lõpetamisest eelaste nii töökoha saamisele ja majandusliku sõltumatuse saavutamisele kui ka oma pere loomisele ja laste kasvatamisele (Paulgaard 2002; De Winter 1997; IARD 2001).

Kuigi tänapäeval on noorusest mitmeid arusaamu – ühes äärmuses nähakse noori poliitilise süsteemi täieõiguslike liikmetena, teises sisuliselt tasuta (orja)töötajana –, on eelnenud pilguheidus kirjeldatud protsessidel ajalooline tähendus nooruse ja noorte mõiste käsitlemisel lapsepõlve ja täiskasvanuea vahele jääva eluetapina. Veelgi üldistatumalt võib sotsialiseerumisprotsessi kirjeldada liikumisena sõltuva isiku (lapse) staatusest autonoomse, iseseisvat elu elava aktiivse ühiskonnaliikme staatuse.

Tärgav täiskasvanuiga

Noore inimese arusaamad muutuvad ning ta omandab uued rollid suhetes nii eakaaslaste ja vanemate kui ka õpingu- ja töökaaslastega. Noorus on mitmete muutuste läbimise etapp, seepärast on noori peetud pigem küpsevateks kui küpseteks inimesteks, keda on veel vara täiel määral ühiskonna korraldamisse ja juhtimisse kaasata. See veendumus on viimaseil aastakümneil muutunud. Tänapäeval on valdav seisukoht, et noori tuleb võimalikult palju poliitilistesse protsessidesse kaasata ning nende arvamusel arvestada. Noori koheldakse pigem vastutusvõimeliste ühiskonnaliikmetena, kellel on teiste ühiskonnarühmadega võrdselt teadmisi ja oskusi kaasa rääkida vähemalt oma elu puudutavates küsimustes (United Nations 2005; Denstad 2009).

Samal ajal on viimaste aastakümnete analüüs näidanud, et noorus kui tööelule eelnev faas pikeneb ning noorte turvalisus tööturul väheneb. Üha enam noori alustab töötamist paralleelselt õpingutega, õpingute lõppemine (ka kõrghariduse omandamine) ei pruugi tähendada töötee algust, vaid hoopis töötustaatus. Vanematest eraldi elama võidakse asuda küll suhteliselt noores eas, kuid majandusraskuste tekkides pöörduetakse vanematekoju tagasi, või ei lahkuta vanematekodust enne kolmekümnendate eluaastate teise poolde jõudmist (Santoro 2005).

Nooruse kui sotsiaalsete suhete kontekstis eristuva elanikkonnakategooria ja eluetapi tekkele Euroopas ligikaudu 300 aastat tagasi võib tänapäeval lisada uue noorust defineeriva joone – noorus kui tunnetus, kui väärtustel ja igapäevapraktikatel rajanev konstruktsioon. 20. sajandi sõjajärgsetel aastatel alanud ja laienenud noorte (kui) subkultuuride võidukäik arenenud tööstusmaades määratleb noori ja noorust pigem sisetunde järgi (kas ma olen noor, kas ma teen asju, mida teevad noored, kas ma mõtlen ja tunnen ennast nagu noor) kui objektiivsete, väliste asjaolude põhjal. Sellistel alustel rajanev nooruse määratlus ei haaku kujutlusega noorusest kui tööelu ettevalmistavast eluetapist. Kuid siiski vajab ka see läbinisti subjektiivne lähenemine nooruse defineerimiseks indiviidi suhestamist tööga (Bennett 2007).

Viimane kümnend on pakkunud nooruse mõistmiseks veel ühe mõiste – tärgav täiskasvanuiga (*emerging adulthood*), mis jääb teismelisele ja varase täiskasvanuea (*young adulthood*) vahele. Kui noorte täiskasvanute elu iseloomustab traditsiooniliste täiskasvanueaga seostatavate kohustuste ja piirangute võtmine, siis tärgavat täisiga iseloomustavad vabadus ja katsetamine, oma õiguste ja võimaluste nautimine täiseale iseloomulikke kohustusi võtmata ning enda nägemine noorena, mitte täiskasvanuna. Tärgava täiskasvanuea jooksul kogetu põhjal suudab indiviid juba ise endale ühiskonnas aktsepteeritavaid eesmärgi seada, valida vahendeid nende saavutamiseks ja käitumist vastavalt ka juhtida (Arnett 2000; Arnett 2004; Tanner, Arnett 2009; Arnett 2006; Bynner 2005).

Kuidas suhestuvad Eesti noored esitatud arusaamade raamistikuga?

Keskendume kahele olulisele muutusele noore inimese elus: üleminekule haridussüsteemist tööturule ning lapsest lapsevanemaks. Olukorra kirjeldamiseks on kasutatud Eesti tööjõu-uuringu (<http://www.stat.ee/51920>) raames 2010. aasta esimesel poolaastal kogutud andmeid. Küsitlusele, kus on eraldi küsimused tööalase seisundi ja õppimise kohta, vastas kokku 8228 inimest.

Esimesel juhul paluti intervjueeritaval märkida, kas ta on: 1) palgatöötaja, 2) palga-töötaja(te)ga ettevõtja, 3) palgatööjõuga talupidaja, 4) üksikettevõtja, 5) palgatööjõuta talupidaja, 6) vabakutseline, 7) palgata töötaja pereettevõttes, talus, 8) tulundusühistu liige, 9) muu. Kõik nimetatud kategooriad on loetud töötamiseks ning mitte ühegi märkimine mittetöötamiseks. Teiseks paluti intervjueeritaval märkida, kas ta omandab haridust või mitte; hariduse omandamine on loetud õppimiseks.

Nendest küsimustest on tuletatud küsitluse tegemise ajal vastaja seisundit iseloomustav nelja kategooriaga koondmuutuja: 1) ei õpi ega tööta, 2) ainult õpib, 3) ainult töötab, 4) õpib ja töötab. Samuti on eraldi muutuja oma lapsega samas leibkonnas elamise kohta. Analüüsis ei ole eristatud ühe või mitme lapsega vanemaid.

Andmestiku läbilõikelisest iseloomust tulenevalt – fikseeritud on olukord 2010. aasta esimesel poolaastal – ei ole kahjuks võimalik eristada sünnikohordiga ja eluteeasendiga seotud mõjusid. Nii ei ole võimalik eristada, kas tegemist on pigem sotsiaalsete olude ja muutustega seletatavate erinevustega või hoopis inimese vanusega seletatavate erinevustega.

Pere ja töö väärtustamist võrreldes võib väita, et perekond on enamikule inimestele tähtsam kui töö, kusjuures erinevused on viimaste aastate jooksul isegi suurenenud. Tähtis on ka sugudevahelise erinevuse olemasolu. Aastal 2008 pidas tööd väga tähtsaks umbes veerand elanikkonnast (see osakaal oli võrdne nii meeste kui ka naiste hulgas), samal ajal kui perekonda pidas väga tähtsaks 75 protsenti meestest ja 91 protsenti naistest (Hansson 2010). Tööelus osalemist soolisest aspektist vaadeldes on meeste ja naiste vahelisi erinevusi mitmeid. Uuringud osutavad, et nii meeste tööhõive kui ka töötuse määr on naiste omadest kõrgemad. Mehed ja naised töötavad eri ametis, meeste töötasu on naiste omast kõrgem ning mehed töötavad oma põhitöökohal ka keskmiselt rohkem tunde (Masso 2010). Rahvuste lõikes on varasemast teada märgatavad erinevused eestlaste ja venekeelse elanikkonna esindajate vahel nii õpingute lõpetamise, esimesel töökohal töötamise alustamise, esimesse partnerlussuhtesse sisenemise kui ka esimese lapse saamise puhul (Katus jt 2005). Eestlaste ja mitte-eestlaste positsioon tööturul on erinev, kusjuures mitte-eestlaste positsioon kaldub olema tagasihoidlikum (Lindemann, Võormann 2010).

Üleminekud

Järgnevalt vaatame tööjõu-uuringu andmeile toetudes Eesti noorte jagunemist töötamise ja õppimisega seotud staatuste vahel ning lapse kasvatamist. Joonis 1 esitabki vastavad osakaalud iga vanuse kohta.

Noortele iseloomulikult on kuni 18-aastate hulgas põhitegevusena hariduse omandamisele keskendunute osakaal kõrge, üle 90 protsendi. Haridustee lõpeb vahemikus 19–26 eluaastat. Eri õppetasemetel õppijad lahkuvad haridussüsteemist erinevas vanuses: alla kahekümnesed noored lõpetavad gümnaasiumi või kutseõppeasutuse, neist vanemad, kes on jätkanud haridusteed pärast üldkeskhariduse või kutse omandamist, lõpetavad kõrgkooli (Veldre 2010). 27 aasta vanuste või vanemate hulgas on põhitegevusena õppivate noorte osakaal väga väike, alla 3 protsendi. Ilmselt koosneb sellises vanuses õppuriterühm põhiliselt suhteliselt hilises eas üliõpilasteed alustanutest, vahepeal õpingud katkestanud ja seejärel taasalustanutest ning doktoriõppe tasemel jätkavatest noortest.

Õppivate noorte osakaalust täieliku pildi saamiseks tuleb arvestada ka samal ajal õppivate ja töötavate noorte osakaalu. Õppimist ja töötamist ühendavate noorte osakaal on kõrgeim vahemikus 20–25 eluaastat, ületades 10 protsenti, ning seejärel langeb ja stabiliseerub madalal tasemel 28-aastaste seas. Samal ajal õppivate ja töötavate noorte vanusest tulenevalt on ilmne, et töötamist ja õppimist ühendavate noorte kategooria koosneb enamikus kõrgkoolis õppivatest üliõpilastest.

Tööturule lülitumist mõjutavad peale haridussüsteemist väljumise ka muud tegurid, nagu näiteks sobivate töökohtade saadavus, lapse või teiste pereliikmete eest hoolitsemise vajadus, mistõttu kõik haridustee lõpetanud noored ei liigu otsekohe tööturule. Vanuses, kui praktiliselt kõik noored on lõpetanud õppimise, on tööle asunud ligikaudu 70 protsenti. Tööhõive tõus jätkub veel kuni neljakümnendate eluaastate keskpaigani, kus see stabiliseerub 80 protsendi lähedal.

Kasutatav töötajate osakaalu näitav indikaator ei arvesta paraku seda, et paljudel mittetöötavatel inimestel võib töökogemus siiski olemas olla. Varasemad uuringud on näidanud, et oma esimese töökoha saavad Eesti noored harilikult kahekümnendate eluaastate algul ning 25. eluaastaks on peaaegu kõik noored saanud oma esimese töökogemuse (Katus jt 2005). Selline oli olukord Eestis siiski poolteist aastakümnet tagasi, praegu võib üleilmse majanduslanguse tõttu muutunud tööturu olukorras noorte esimene töökogemus olla nihkunud vanemasse ikka. 2010. aasta algul oli majanduslanguse aastail järsult süvenenud noorte töötuse probleem väga terav. Statistikaameti andmeil ulatus 2010. aasta esimeses kvartalis töötus 15–24-aastaste vanuserühmas 40,6 protsendini. Aasta varem oli see olnud 24,5 protsenti ning 2008. aastal ainult 7,5 protsenti.

Peale tööpuuduse jäävad noored töötamisest eemale ka laste sünni tõttu. Oma lapsega samas leibkonnas elavate noorte osakaal hakkab tasapisi tõusma samas vanusevahemikus, kui lõpeb haridustee ja algab töötee. Tõus on mõnevõrra laugem 18–22-aastaste vanuserühmas, kasvab seejärel kiiremini 22–30-aastaste seas ja suureneb taas veidi aeglasemalt kuni neljakümnenda eluaastani. Laps tuleb leibkonda siiski mõnevõrra hilisemas vanuses kui tööelu alustamine: 22–28-aastaste hulgas ületab töötavate noorte osakaal lapsevanemate osakaalu kahekümne protsendipunkti võrra. See tulemus haakub varasemate andmetega, mille kohaselt jääb esimesel töökohal tööleasumise ja esimese lapse saamise vahele keskmiselt 3–4 aastat (Katus jt 2005).

Etnilised erinevused

Vaatame järgnevalt nimetatud üleminekuid ka rahvusrühmade ning noorte meeste ja naiste võrdluses. Rahvuse lõikes on eristatud end eestlastena identifitseerivad noored kõigi teiste rahvuste esindajatest (kellest absoluutse enamiku moodustasid venelased). Eestlasi ja mitte-eestlasi võrreldes tulevad esile töötavate ja mittetöötavate ning mitteõppivate noorte erinevad proportsioonid. Igas vanuses on eestlaste hulgas suhteliselt rohkem töötavaid noori ning suhteliselt vähem neid, kes ei õpi ega tööta. Erinevused töötavate ja mitteaktiivsete noorte osakaalus suurenevad märgatavalt vanuse suurenedes. Esiteks kasvab pidevalt töötavate eestlaste osakaal mitte-eestlastega võrreldes. Teiselt poolt suureneb mitteaktiivsete mitte-eestlaste osakaal eestlastega võrreldes. Mõlemad muustrid viitavad vanuse suurenedes vähenevale tööhõivele mitte-eestlaste hulgas. Kahjuks ei võimalda kasutatav andmestik ja analüüsimeetod kindlaks teha, kas erinevused suurenevad seetõttu, et eri vanuses eestlased ja mitte-eestlased käituvad tööturul erinevalt või hoopis seetõttu, et varasema sünniaastaga eri rahvusest inimesed on oma töötee algusest kogunud erinevaid võimalusi.

Sugudevahelised erinevused

Kui etnilised erinevused ei ole väga suured, siis erinevused noorte meeste ja naiste olukorras on märkimisväärsed. Kõige suurema erinevusena tuleb esile oma lapsega koos elavate inimeste osakaal: kuni neljakümnendate eluaastate keskpaigani on see kõigis vanuserühmades kõrgem naiste hulgas. Kui alla 20-aastaste seas on absoluuttasemed ja sellest tulenevalt ka erinevused veel väikesed, siis üle 20-aastaste seas hakkab see kasvama ja kasvab kuni kolmekümnendate eluaastate keskpaigani. Erinevus naiste ja meeste osakaalus, kes elavad samas majapidamises koos oma lapsega, ulatub selles vanuses noorte seas üle 30 protsendipunkti.

Kahekümnendate eluaastate esimesse poolde kuuluvate noorte seas ilmnevad ka õppimise ja töötamisega seotud sugupooltevahelised erinevused. Esiteks on selles vanuserühmas enamik õppureid noored naised: 21–22 aasta vanuses tipnev erinevus ulatub 15 protsendipunktini ning osutab, et naiste hulgas on kõrghariduse omandajaid meestest suhteliselt rohkem, mis on Eestile ka iseloomulik. Samuti on noorte naiste hulgas suhteliselt rohkem neid, kes ühel ajal õpivad ja töötavad. Kuigi erinevus ei ületa 10 protsendipunkti piiri, ilmneb see 25–26-aastaste vanuserühmani. Teisalt on ka mittetöötavate ja mitteõppivate noorte seas rohkem naisi. 10 protsendipunktini küündiv erinevus ilmneb enne 20. eluaastat ja kaob 26. eluaastaks. Töötamist põhitegevusena märkinuid on suhteliselt rohkem noorte meeste hulgas. Erinevus ilmneb alla 20-aastaste seas ning avaldub kuni 25–26-aastaste vanuserühmani, ulatudes üle 10 protsendipunkti.

Alates 26. eluaastast pole õppimisega ning samal ajal õppimise ja töötamisega seotud sugudevahelisi erinevusi. Põhjuseks on ilmselt asjaolu, et selles vanuses on enamik noori õppimise juba lõpetanud. Sugudevahelised erinevused selles vanuses siiski ei kao, püsima jäävad erinevused tööhõives ning oma lapsega samas leibkonnas elavate noorte osakaalus. 26. ja 36. eluaasta vahel ilmneb märgatav erinevus mitteaktiivsete meeste ja naiste osakaalus – naiste hulgas on mitteaktiivseid kuni 10 protsendipunkti rohkem. Ühevanuste meeste ja naiste võrdluses ilmneb, et naiste hulgas on töötavaid isikuid kuni 15 protsendipunkti võrra vähem kui meeste hulgas. Oma lapse kasvatamisega iga päev tegelejaid on samavanuste isikute puhul naiste seas 20 kuni 30 protsendipunkti võrra enam kui meeste hulgas. Ilmselt on naiste mitteaktiivsuse põhjus nende hõivatus laste kasvatamisega.

Mitut vankrit vedades

Neil, kes veavad ainult ühte vankrit – õpivad või töötavad või kasvatavad last –, on rohkem võimalusi ise oma elu üle otsustada kui korraga kahte (või kolme) vankrit vedavatel noortel.

Joonis 2 näitab, et küllaltki ühtlane last kasvatavate ja töötavate (noorte) inimeste osakaal suureneb pärast 24. eluaastat. Kolme-kümnendate eluaastate lõpupoole suureneb lapsi kasvatavate ja töötavate (või veel ka õppivate) isikute osakaal umbes 70 protsendile. Enam kui pooled sellest vanuserühmast on võtnud endale kahe (või kolme) valdkonna kohustused juba enne 25. eluaastat. Üheaegse töölkäimise ning lapse kasvatamise kohustuse on pooled selle vanuserühma esindajaist võtnud mõni aasta hiljem, kuid samuti enne kolmekümneaastaseks saamist.

Nagu jooniselt näeme, langeb ühte kohustust täitvate noorte osakaal hilisteismelise east alates. Nad jagunevad kaheks vastandlikuks rühmaks: ühegi kohustuseta ja kahte kohustust täitvad noored. Ühegi kohustuseta noor ei õpi, tööta ega kasvata last. Kui lapse saamine selles vanuses ongi pigem erand, siis õppimist ja ka töötamist võib pidada normiks. Kas nende noorte puhul on tegemist ühiskonnale kadumaläinud noortega või, vastupidi, elu nautivate noortega, pole selge. Pikemalt on sellest nähtusest ja nn NEET-noortest kirjutatud noorteseire aastaraamatus 2012 („Noored ja sotsiaalne kaasatus”, 2013). Nende noorte osakaal suureneb 22.–23. eluaastani, pärast seda hakkab langema. Kahte kohustust täitvate noorte osakaal suureneb pidevalt kolmekümnendate eluaastate teise pooleni, jõudes kahe kolmandikuni vastavast vanuserühmast. Kahekümnendate eluaastate esimestest aastatest hakkab tõusma ka kolme kohustust täitvate noorte osakaal. See jääb küll väikeseks, kuid tõus jätkub pidevalt neljakümnendate eluaastateni. Ühte kohustust täitvate noorte osakaal langeb kolmekümnendate eluaastate teiseks pooleks umbes kolmandikuni.

Ühte kohustust täitvate või ühegi kohustuseta noorte osakaal on suurem kahte kohust täitvate noorte osakaalust kuni varaste kolmekümnendate eluaastateni. Kahte või kolme kohustust täitvate noorte osakaal oli suurenenud mitte ühtegi või ühte kohustust täitvate noorte osakaalust alles kolmekümne kolmandaks eluaastaks.

Väheste kohustustega eluperiood peaks olema aeg, kui on suhteliselt palju aega enda jaoks ning võimalik mõelda sellele, mida edasises elus teha, kellega ja kuidas elada. Seega jääb enamikul noortel inimestel suhteliselt palju aega enda jaoks kuni varaste kolmekümnendate eluaastateni. Ilmselt ei ole põhjendatud pidada seda ka ainult järgmiseks eluks valmistumise etapiks. Mingi osa noorte puhul on kindlasti tegemist elustiiliga, mis võimaldab vabadust kasutades elu nautida. Enamikul Eesti noortest jääb pärast haridussüsteemist väljumist veel kümnekond aastat – varaste kolmekümnendateni –, et suhteliselt vabana oma aega ja muid vahendeid kasutada enda ja maailma tundmaõppimiseks, enda arendamiseks ning pakutavate võimaluste kasutamiseks ja nautimiseks, tööturul sobiva niši ja meeldiva elukaaslase leidmiseks.

Ilmselt ei ole see aga nii nende puhul, kes veavad korraga kolme vankrit – töötavad, õpivad ja kasvatavad last või lapsi. Teistega võrreldes on neil vähem võimalusi enda tundmaõppimiseks ja soovide täitmiseks valmistumiseks. Nende elu on järgmisteks aastateks jäigemalt paika pandud. Sama, kuigi vähemal määral, kehtib kahte vankrit vedavate noorte kohta.

Vaatame joonisel 3 seda, millised üleminekud muudavad ühte kohustust täitvad noored kahte kohustust täitvateks noorteks.

Õppimine ja töötamine jääb vanusevahemikku hilisteismelise east kuni hiliste kolmekümnendateni. Kõige suurem on õppivate ja töötavate noorte osakaal kahekümnendate eluaastate esimeses pooles, mis ilmselt viitab töötamise ja kõrgkooliõpingute ühildamisele. Last kasvatavate ja õppivate noorte osakaal on väike ning peaaegu muutumatu. Kõige püsivam ja selgem muutus toimub töötamise ja lapse kasvatamise kombineerumisel. Samal ajal last kasvatavate ja töötavate noorte osakaal hakkab tõusma varastes kahekümnendates aastates ja kestab kolmekümnendate teise poolde. Jooniselt 1 teame, et selle põhjus on nii kasvav tööhõive kui ka lapse kasvamine peres.

Joonistel esitatud näitajate puhul on tegemist keskmistega, mudelitega, mis pakuvad ühe abivahendi analüüsida noorte liikumist lapsepõlvest täiskasvanustaatusse. Tegelikult jagunevad noored eri individuaalsetel trajektooridel lapsepõlvest täiskasvanustaatusse liikujate rühmadeks.

Nooruse ülempiiri ei ole

Euroopa sotsiaaluuringu 2008. aasta andmestikus sisaldus ka küsimus, millega sooviti teada saada, mis vanusest inimene ei ole enam noor. Ehk teisisõnu, millist vanust peavad vastajad nooruse ülempiiriks. Vastuste põhjal võib öelda, et ühtset nooruse ülempiiri ei ole, see varieerub 28. eluaastast 49. eluaastani. Mida vanem on vastaja, seda kõrgemal asub piir, millest alates inimest ei saa enam nooreks nimetada.

Vanusevahemikus 35–40 muutub hinnang noorusele hindaja enda vanusest väiksemaks: kui vanuseni 35 aastat peavad inimesed keskmiselt nooruse ülempiiri oma vanusest kõrgemaks, siis alates 40. eluaastast peavad inimesed nooruse ülempiiri oma vanusest madalamaks (joonis 4). Tegemist on teatud mõttes murdepunktiga, kus end nooreks pidavate osakaal jääb väiksemaks neist, kes end nooreks enam ei pea.

Vanusevahemikus 35–40 jõuab maksimumi ja stabiliseerub kahte peamist vankrit vedavate – töötavate ja last või lapsi kasvatavate – isikute osakaal.

Inimese ühiskondliku positsiooni määramisel on tähtsal kohal tema suhe töötamise ja järeltulijate kasvatamise, seetõttu on täiskasvanustaatus paljudele seotudki töötamise ja laste kasvatamisega. Noorust aga seostatakse kas nimetatutest ühe või mõlema kohustuse puudumisega. Kuigi kaks nimetatut ei ole kindlasti ainsad nooruse (ja täiskasvanulikkuse) määratlemise võimalused, on suhe töötamise ja laste kasvatamise jäänud tänapäeval oluliseks nooruse piiritlemise kriteeriumiks.

Kokkuvõte

Viimastel aastakümnetel on Eesti noorte tööturule lülitumine nihkunud varasemaga võrreldes märgatavalt hilisemale eale, hiljem alustatakse ka paarisuhet ja saavutatakse lapsevanema staatus. Andmeanalüüs, mille keskmes oli nimetatud kriteeriumitega defineeritud täiskasvanustaatuse saavutamine, andis ettekujutuse, kuidas kulgeb Eesti noorte tee haridussüsteemist tööturule ja lapsevanemastaatusse.

Olulise leiuna tuleb välja tuua kahekümnendatesse eluaastatesse jääva nii-öelda tähtsa täiskasvanuea olemasolu. See on eluetapp, kui enamik noori naudib kõiki õigusi ja vabadusi, ent pole veel seotud töötamise ja laste kasvatamise kohustusega. Analüüsi tulemuste põhjal võib öelda, et ühel ajal kahe vankri vedamine – töötamine ja õppimine, õppimine ja lapse kasvatamine või töötamine ja lapse kasvatamine – puudutab siiski suhteliselt väikest osa kuni 26-aastastest noortest. Enam kui pooled noortest täidavad ühte (või mitte ühtegi) kohustust kuni varaste kolmekümnendate eluaastate alguseni. Tähtsa täiskasvanuea tõlgenduses pakub see suhteliselt kohustuste-vaba aeg noortele võimalust eelkõige ennast tundma õppida ja arendada. Kindlamate järelduste tegemiseks ja eluperioodi detailsemaks kirjeldamiseks on vaja täiendavaid uuringuid.

Kui samaaegne töötamine ja õppimine on aktuaalne kahekümnendate eluaastate alguses, siis samaaegne töötamine ja lapse kasvatamine muutub sagedasemaks kahekümnendate eluaastate teises pooles ning valdavaks kolmekümnendates eluaastates. Varakult lapsevanemaks saanud ei saa endale eakaaslastega samaväärset eneseotsinguperioodi lubada. Kuigi lapse kasvatamine on algul seotud tööst ja õpingutest kõrvalejäämisega, tuleb ka noortel lapsevanematel omandada elukutse ja asuda tööle (või leida töökoht erialase ettevalmistuseta).

Joonis 1. Erineva hõivestaatusega ja oma lapsega samas leibkonnas elavate isikute osakaal vanuserühmas

Joonis 2. Erineva arvu kohustustega noorte osakaal vanuserühmas

Joonis 3. Kahte kohustust täitvate noorte osakaal

Joonis 4. Hinnangud vanusele, millal inimene pole enam noor

Kasutatud kirjandus

Arnett, J. J. (2000). Emerging Adulthood. A Theory of Development from the Late Teens Through the Twenties. – American Psychologist, vol 55, no 5, pp 469–480.

Arnett, J. J. (2004). Emerging Adulthood: The Winding Road from the Late Teens through the Twenties. New York: Oxford University Press.

Arnett, J. J. (2006). Emerging Adulthood in Europe: A Response to Bynner. – Journal of Youth Studies, vol 9, no 1, pp 111–123.

Bennett, A. (2007). As Young as You Feel: Youth as a Discursive Construct. – P. Hodkinson, W. Deicke (eds). Youth Cultures. Scenes, Subcultures and Tribes. London: Routledge, pp 23–36.

Bynner, J. (2005). Rethinking the Youth Phase of the Life-course: The Case for Emerging Adulthood? – Journal of Youth Studies, vol 8, no 4, pp 367–384.

Denstad, F. Y. (2009). Youth Policy Manual. How to Develop a National Youth Strategy. Strasbourg : Council of Europe Publishing.

De Winter, M. (1997). Children as Fellow Citizens: Participation and Commitment. Oxford: Radcliffe Medical Press.

- Hansson, L. (2010).** Töö ja pereelu ühitamine. – Teel tasakaalustatud ühiskonda. Naised ja mehed Eestis II. Tallinn: Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium, lk 40–51.
- IARD (2001). Study on the State of Young People and Youth Policy in Europe. Final report. A study commissioned by EC.
- Katus, K., Puur, A., Sakkeus, L. (2005).** Transition to Adulthood in Estonia. Evidence from the FFS. – Globalization, Uncertainty and Youth in Society, London: Routledge, pp 215–248.
- Lindemann, K., Vöörmann, R. (2010).** Venelaste teine põlvkond Eesti tööturul. – Eesti inimarengu aruanne 2009. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu, lk 99–101.
- Masso, M. (2010).** Mehed ja naised tööelus. – Teel tasakaalustatud ühiskonda. Naised ja mehed Eestis II. Tallinn: Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium, lk 26–39.
- Paulgaard, G. (2002).** Local Identities in a 'Globalised World'. – Young, vol 10, no 3/4, pp 95–107.
- Praxis (2013). Noored ja sotsiaalne kaasatus. Noorteseire aastaraamat 2012. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.
- Santoro, M. (2005).** Living with Parents. A Research Study on Italian Young People and their Mothers. – C. Leccardi, E. Ruspini (eds). A New Youth? Young People, Generations and Family Life. Aldershot: Ashgate, pp 146–163.
- Tanner, J. L., Arnett, J. J. (2009).** The Emergence of 'Emerging Adulthood'. The New Life Stage between Adolescence and Young Adulthood. – A. Furlong (ed). Handbook of Youth and Young Adulthood. London, New York: Routledge, pp 39–45.
- United Nations (2005). World Youth Report 2005. New York: United Nations.
- Veldre, V. (2010).** Noorte haridusvalikud. – Noortemonitor 2009. Tallinn: Eesti Noorsootöö Keskus, lk 115–123